

De Nieuwe

Zelfzwichter

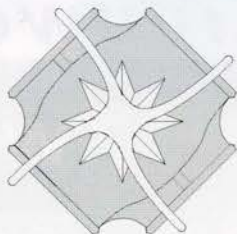
in dit nummer

- Redactioneel
- Van der Horst:
Zaankanter, Scheemder, maar
bovenal molenliefhebber
- Boekennieuws
- Vereniging Vrienden van
de Groninger Molens
- Agenda
- Nieuwe voorzitter van de
Stichting De Groninger Molen
- Molennieuws
- Houten steekwagens
op molens
- Molententoonstelling
- Verstild verleden (28)
- Molen weer de trots
van Bunde
- Molententoonstelling

Colofon

De Nieuwe Zelfzwichter

jaargang 3 no. 1
januari 1999 • 1
ISSN 1386-4920

De Nieuwe Zelfzwichter is het kwartaalblad van de gezamenlijke molenorganisaties in de provincie Groningen. Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Leden van de vereniging van Vrienden van de Groninger Molens en leden van de Stichting De Groninger Molen ontvangen het blad automatisch. Niet-leden kunnen zich op dit periodiek abonneren voor f 25,00 per jaar (4 nummers). Losse nummers kosten f 5,00 exclusief porto.

Opgave lidmaatschap + abonnement:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,
t.a.v. Ledenadministratie, A-weg 5^c, 9718 CS Groningen

Opgave abonnement voor De Nieuwe Zelfzwichter:
A-weg 5^c, 9718 CS Groningen

Secretariaatsadressen:

- Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,
A-weg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (0597) 59 19 31
- Stichting De Groninger Molen, A-weg 5^c, 9718 CS
Groningen, tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84
- Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen,
p.a. Vindicatstraat 50, 9741 CZ Groningen,
tel. (050) 573 34 84

Redactie:

Redactie van De Nieuwe Zelfzwichter: A-weg 5^c,
9718 CS Groningen, tel. (050) 3 12 16 94, fax (050) 314 25 84
J.C. van Driel – Groningen, G. Geertsema-ten Broek –
Groningen, H.A. Hachmer – Nieuwe Pekela, A.J. van der
Salm – Godlinze, A.D. Veenhoff – Groningen.

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen in te korten. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Aan dit nummer werkten mee:

M.E. van Doornik, A. Dost, H.A. Hachmer, C.E. van der
Horst, T. Kalk, K. Trouw, G.J. de Vries.

Grafische basisvormgeving:

Biche Eleveld bNO - Groningen

Lay-out en drukwerk:

Zodiak Groep - Groningen

Oplage:

900 exemplaren

Sluitingsdatum kopij:

19 april 1999

foto omslag:

Molen De Zilvermeeuw te Onderdendam in de zomer van
1997. (foto Herman Reis - Den Haag)

2 • Redactioneel**3 • Van der Horst: Zaankanter, Scheemder, maar bovenal molenliefhebber**

Afgelopen jaar maakte ons oud-redactielid C.E. van der Horst bekend dat hij zou stoppen met zijn boekenrubriek 'Over een molenverzameling'. Reden voor de redactie zijn collectie eens van dichtbij te gaan bekijken.

6 • Boekennieuws - een terugblik

Bij wijze van afscheid licht Van der Horst een tipje op van de sluier over zijn boeken- en fotoverzameling.

9 • Vereniging Vrienden van de Groninger Molens Jaarverslag 1998**11 • Agenda****12 • Nieuwe voorzitter van de Stichting De Groninger Molen**

Ties Kalk laat u nader kennismaken met Jacobus (Koos) Pieter Johannes Knol, die onlangs is benoemd tot de nieuwe voorzitter van de Stichting De Groninger Molen.

13 • Molennieuws**15 • Houten steekwagens op molens**

Afgelopen herfst ontvingen we van Martin van Doornik een artikeltje over houten steekwagens. Tijdens zijn fietsvakanties had Martin in het voormalige Oost-Duitsland al diverse mooie steekwagens in molens zien staan.

17 • Verstild verleden**18 • Molen weer de trots van Bunde**

Arnold Dost bericht over het wel en wee van de molen van Bunde in Duitsland, ooit het symbool voor samenwerking tussen Duitsland en Nederland. Zo'n 25 jaar terug lag de situatie geheel anders, toen zag men zich bijna genoodzaakt de molen te verkopen. Aan Nederland...

20 • Molententoonstelling

Redactioneel

In de afgelopen periode was het een komen, maar vooral een gaan van medewerkers. Bij de Stichting de Groninger Molen nam Jaap Slim afscheid als voorzitter. De heer Knol volgde hem dit jaar op. Bij de vereniging Vrienden van de Groninger Molens zal Willie Westerdijk dit jaar afscheid nemen als penningmeester van de vereniging. Eveneens afscheid nemen we van Cees van der Horst. Jaren achtereenvolgens verzorgde hij voor 'de Zelfzwichter' en 'de Nieuwe Zelfzwichter' het boekennieuws. Meer over het afscheid van de heer Van der Horst leest u op de volgende pagina's.

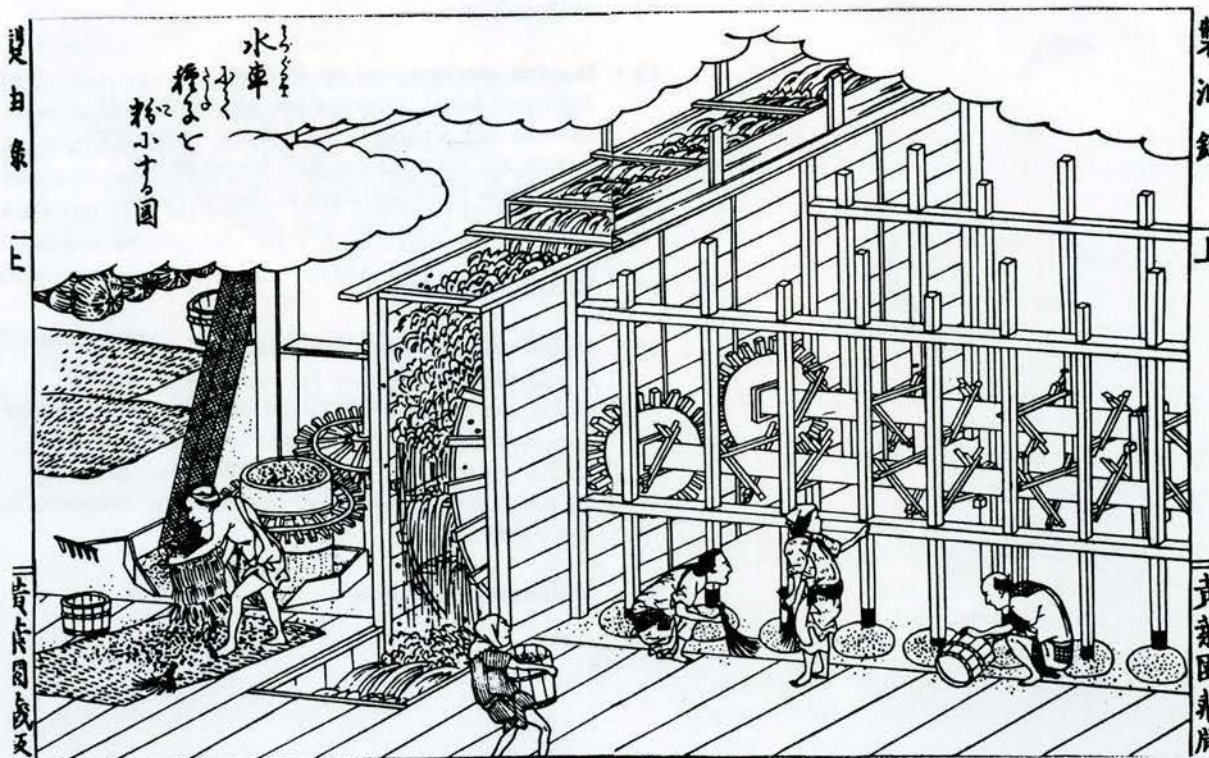
Voor beide laatstgenoemden zijn tot nu toe helaas nog geen vervangers gevonden. Mocht u belangstelling hebben om penningmeester te worden, of onze boekenrubriek te vervolgen dan kunt u contact opnemen met het bestuur van de vereniging, respectievelijk de redactie van dit blad. Aanvulling van bestuur is gezien de vele werkzaamheden gewenst. Zowel vereniging als stichting blijven af-

hankelijk van het vele werk dat zowel op bestuurlijk als ander niveau door vrijwilligers wordt verricht.

Met 'de Nieuwe Zelfzwichter' proberen we in ieder geval een zo breed mogelijk publiek te bereiken in de hoop dat daar onze toekomstige vrijwilligers en medewerkers zijn te vinden. Qua ledental zou het overigens wenselijk zijn als we verder zouden groeien. Helaas constateren we een stagnatie. Misschien is het een idee om tijdens verjaardagfeestjes e.d. ook omstanders te interesseren voor molens. Neem ze daarom eens mee naar één van de vele vrijwillig molenaars. Zij stellen bezoek zeer op prijs. Voor hun is dit een stukje waardering voor het werk. Misschien wordt een van uw gasten later lid van vereniging of het Gilde. Ook in het nieuwe millennium blijven vrijwilligers noodzakelijk. Op naar 2000...

Een door water aangedreven oliemolen uit een Japans boek uit 1836, dat afkomstig is uit de collectie van C.E. van der Horst.

Van der Horst: Zaankanter, Scheemder, maar bovenal molenliefhebber

Afgelopen jaar maakte ons oud-redactielid C.E. van der Horst bekend dat hij zou stoppen met zijn boekenrubriek 'Over een molenverzameling'. Reden om eens bij hem op bezoek te gaan. Als redactielid was ik in het verleden al meerdere keren bij hem thuis geweest. Op de zolder van het woonhuis aan de Langeweg 10 te Scheemda bevindt zich een unieke verzameling foto's, dia's, prentbriefkaarten en boeken over molens. Wie bij Van der Horst op bezoek komt heeft al snel in de gaten dat hij niet op bezoek is bij zo maar een verzamelaar.

Alles is keurig gerubriceerd, geordend en opgeborgen. Menig archiefinstelling zou willen dat de eigen collectie zo geordend was. Meer dan 20.000 foto's zijn inmiddels in de collectie Van der Horst opgenomen. Daarnaast omvat zijn verzameling zo'n 640 molenboeken, een even groot aantal brochures en zo'n 340 tijdschriften. De diacollectie is al even omvangrijk. Kern van de collectie vormt een grote verzameling foto's en glasplaten van molens in de Zaanstreek. De aandacht voor die streek is niet verwonderlijk, want Van der Horst groeide op in de Schildersbuurt te Zaandam met molens rondom. Een vader die in de fabriek een tijd lang molenmodellen maakte stimuleerde natuurlijk de liefde voor molens. Vaak ging hij met zijn vader mee als deze ten behoeve van de modellen de originele molens ging opmeten. Al gauw kreeg Van der Horst belangstelling voor foto's uit het nabije verleden. Door molenaars en nazaten van molenaars werden foto's en glasplaten geschonken die vaak lagen vaak te verstoffen op zolder, in een oude koffer of doos. Een ander deel van de foto's is door zijn

De heer Van der Horst
op zijn werkkamer.
foto: mevr. G. van der Horst-Kruiswijk

grootvader gemaakt. Grootvader was arts en kocht al vroeg een grote platencamera waarmee hij regelmatig op pad ging. Deze camera waarmee haarscherpe foto's te maken waren staat nu in Scheemda.

Met veel enthousiasme laat Van der Horst zijn collectie zien. Unieke foto's uit de Zaanstreek, van opmerkelijke molens in het buitenland en van diverse molens in Groningen. De boekencollectie is al even opmerkelijk. Zo bevat zij een uiterst klein molenboekje en natuurlijk een originele uitgave van het 'Groot Volkoomen Moolenboek'.

In 1962 verliet Van der Horst de Zaan. Hij zou er niet graag weer naar terug willen. Te vol. Via Heiloo kwam hij samen met twee broers in Scheemda terecht, meeverhuisd met het bedrijf van zijn vader: Hoza, oftewel Van der Horst Zaandam.

De liefhebberij voor molens bleef bestaan. Ook in Groningen werden diverse molens bezocht. Toen hij in 1974 las dat er een Vereniging voor Groninger Molens werd opgericht was hij er dan ook als de kippen bij. Hij herinnert zich nog goed de eerste vergaderingen die werden gehouden in De Loods te Hoogkerk. Ieder bestuurslid droeg nog zelf bij in

de kosten voor de koffie. In 1985 nam hij zitting in de redactie van De Zelfzwichter waarin hij de rubriek Boekennieuws overnam van scheidend eindredacteur Binne Jongsma. Achttien jaar lang was Boekennieuws in De Zelfzwichter één van de uitgebreidste boekenrubrieken van alle molenbladen. Hoewel hij stopt met zijn boekenrubriek zal Van der Horst zich in de toekomst niet vervelen. Hij is onder andere bestuurslid van Molenstichting Oldambt.

Over het antwoord op de vraag wat hij de mooiste molenvaring in het noorden vond hoeft hij niet lang na te denken. Het verplaatsen van *De Dellen*. De mooiste buitenlandse ervaring beleefde hij in Portugal. Bijna alle molens zijn daar nu verdwenen, maar op een vakantie kreeg hij van een molenaar zomaar de wieken van een modelmolentje mee. Bovendien ontving hij diverse aardewerken potjes. Deze worden daar op de roeden bevestigd. Staat de molen niet goed op de wind, dan gaan de potjes fluiten. Van der Horst bezocht overigens diverse buitenlandse molens en was ook menigmaal bij de reisjes van de TIMS van de partij. We wensen hem in ieder geval nog veel molenvrije tijd en plezier toe.

De molen *De Dellen* in 1978, voor de verplaatsing in 1984. foto: collectie W.O. Bakker

De Dellen na de verplaatsing, 1994.
foto: D.J. Tinga

Over een molenverzameling (slot)

Sinds 1978 verzorgde ik voor u in 'De (Nieuwe) Zelfzwichter' de rubriek 'Over een molenverzameling'. Hierin maakte ik u als lezer bekend met in binnen- en buitenland verschenen molenboeken. De uitgaven werden niet alleen vermeld, maar ook van een recensie voorzien. Uit vele reacties in de loop van de jaren en ook uit een destijds gehouden lezersenquête, bleek dat mijn rubriek aansloeg en gewaardeerd werd. Zelf heb ik het ook met veel genoegen, zorg en accuratesse gedaan en ik heb er een omvangrijke bibliotheek aan overgehouden. Om een veel geuit misverstand uit de weg te ruimen: al de boeken, brochures en tijdschriftartikelen zijn door mij privé aangeschaft en zijn dus in eigen bezit. Van present-exemplaren is nooit sprake geweest. Mijn oordeel over de publicaties is dan ook altijd onbevooroordeeld geweest.

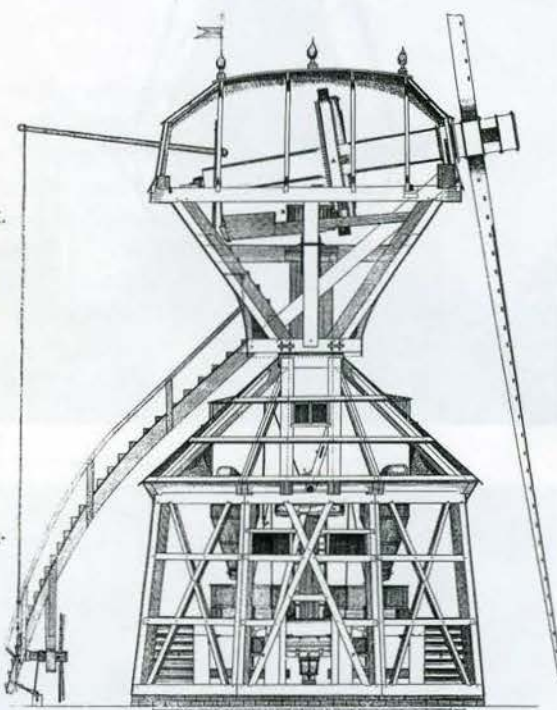
Waarom beëindig ik nu de verzorging van deze rubriek? De laatste tijd heb ik gemerkt dat er vooral in de Nederlandse molenliteratuur een

Wipkorenmolen uit het 'Groot Algemeen Moolenboek' van Johannis van Zuyl uit 1734. Reproductie van Repro-Holland, Alphen aan de Rijn.

verzadigingspunt is bereikt. De 'algemene' boeken hebben intussen wel allemaal het licht gezien. Wat er nu nog geschreven en uitgegeven wordt, zal meestal betrekking hebben op één bepaalde molen en ook dat zal langzamerhand wel wat minder worden, immers het aantal nog bestaande molens is beperkt. En als er weinig aanbod zal zijn dan zal het lastig worden om 4 maal per jaar deze rubriek aantrekkelijk aan u te kunnen presenteren.

Een blik terug

De algemene molenboeken zijn ontstaan in deze eeuw. De weinige boeken die in vorige eeuwen zijn verschenen zijn bouwtechnische wer-

ken (zie afb. hierboven). Om hiervan enkele te noemen: 'Groot volkomen Moolenboek' door Leendert van Natrus, Jacob Polly en Corn. van Vuren - Amsterdam 1734. Niet lang daarna gevolgd door: 'Theatrum Machinarum Universale: of Groot Algemeen Moolenboek' - Amsterdam 1761. En midden van de vorige eeuw kwam daar nog bij: 'Volledig Molenboek, naar behoefte van den Tegenwoordigen Tijd ingericht' - door J.H. Harte - Gorinchem 1849. Toen dit laatste boek verscheen was de stoomkracht al danig in opkomst en de echte industriemolens als oliemolens, houtzaag- en papiermolens werden al door deze nieuwe uitvinding in hoge mate bedreigd.

Paltrok-zaagmolen De Windhond aan de Middenweg te Amsterdam. Al in 1895 vervallen en een jaar later gesloopt. Ansichtkaart uit de collectie C.E. van der Horst.

Pel- en korenmolen
De Rijzende Zon te Meeden
(1852-1959), maart 1957.
Slechte bedrijfsresultaten.
Collectie C.E. van der Horst.

In 1933 liet
molendeskundige Alfred
Ronse deze kleine molen te
Gistel (W.Vl.) bouwen. Het
is een standermolen op
een hoge stenen romp. In
1977 werd het molentje
wettelijk beschermd. Toch
mocht dat niet baten. Nu
staat alleen de romp er nog.

Nog voor de laatste eeuwwisseling was het verdwijnen van windmolens (ik heb het hier speciaal over *windmolens*, de *watermolens* hielden het langer uit) al volop aan de gang (afb. linksonder op de vorige pagina). Het grote aantal van honderden Zaanse industriemolens was al drastisch teruggelopen en in andere streken met grote molenconcentraties als Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht was het al niet veel beter.

Voor de molens die er nog stonden kun je dikwijls al aan de foto's zien dat de bedrijfsresultaten er slecht voor stonden (afb. linksboven).

Voor de dorpskorenmolens en de poldermolens kwam het grote molensterven eerst in deze eeuw op gang en vooral buiten onze grenzen duurt de ondergang van molens nog steeds voort. Al vroeg in deze eeuw stonden er bezorgde burgers op om te trachten aan deze rücksichtsloze toestand iets te doen. Het landschap werd er niet fraaier op en aan het rustige gemoedelijke bestaan van de mens werd getornd. De dreiging die van dit laatste uitgaat zet zich voort tot op de dag van vandaag.

Het eerste Nederlandstalige boek dat een groot publiek moest interesseren voor windmolens werd in België geschreven door de vermaarde Vlaamse molenspecialist Alfred Ronse (1867 - 1962) en dat was in 1917 (!). Door omstandigheden (Eerste Wereldoorlog) kon dit boek pas in 1934 het licht zien. Zo is in het boek de volgende tekst te lezen:

Dit werk werd ter drukkerij
St-Augustinus
te Brugge in 1917 tweetalig gedrukt
en door de Duitsers, om wille
van het papier, vernield.
Eentalig vermeerderd
en herdrukt in
MCMXXXIV.

Toen dit boek 'De Windmolens' uiteindelijk verscheen, gloorde er weer wat hoop voor het lot van de molens. Immers, in ons land was toen door molenbouwer A. Dekker de stroomlijnwiek uitgevonden en Ronse had veel hoop dat door deze uitvinding het rendement van de molens aanmerkelijk kon worden verbeterd (op de afbeelding op de vorige pagina, linksonder, de molen die Ronse liet bouwen). Het fraaie boek dat soms antiquarisch voor een hoge prijs wordt aangeboden is later in facsimile verschenen maar ook die druk is inmiddels al weer geruime tijd uitverkocht.

In ons eigen land was ondertussen reeds in 1923 (!) de Vereniging De Hollandsche Molen opgericht door onder meer Ir. A. ten Bruggencate, dhr. C. Visser en Mr. P. van Tienhoven. Aansluitend hierop werd in 1926 het succesvolle boek 'Onze Hollandsche Molen' - 'Bijdragen tot de kennis en de geschiedenis van de windmolens in Nederland', uitgegeven. Na het succes van dit boek schreven de auteurs C. Visser, A. ten Bruggencate en J. Schregardus nog een tweede deel, waarin ook enkele buitenlandse molens werden afgebeeld. De uitgave van deel 2 vond plaats in 1929. Je moet wel van geluk spreken als je deze boeken nu nog op de kop kunt tikken, een dikke portemonnee is daarbij onvermijdelijk.

En dan na de Tweede Wereldoorlog volgen de molenboeken elkaar op: 'Zwaaiende Wieken' van H.A. Visser (1946), 'De Windmolens' van K. Boonenburg (dit was een deeltje uit de destijds zeer bekende Heemschutserie - deel 69; 1949) en 'Duizend Zaanse Molens' van P. Boorsma (1950). Eigenlijk een streekmolenboek, maar door de belangrijkheid van Europa's eerste grote industriegebied door geen enkele molenhistoricus over het hoofd te zien.

Het boek 'Molens' van Ir. F. Stokhuyzen uit 1963 beleefde de meeste herdrukken. In 1981 verscheen de 5^e druk!

Utrecht geeft dan het eerste provinciale molenboek uit: 'Molenboek van Utrecht' (1953). Het is nog maar een gestencild exemplaar, voorzien van echte fotootjes 9x12 cm. Het verscheen in een kleine oplage speciaal bestemd voor ambtelijk gebruik. De opvolger hiervan, voor het grote publiek, zag pas in 1956 't licht.

Een grote bekendheid verkreeg ondertussen het boek 'De Molen in ons volksleven' van A. Bicker Caarten - Leiden 1958. Een werk dat nog altijd onmisbaar is voor de molenvriend. De provincies gaan ook door met hun boeken over de nog in hun gebied overgebleven molens. Groningen en Overijssel verschijnen beiden in 1958, Zuid-Holland (1961), Noord-Holland (1964) en zo volgen langzamerhand de overige provincies. Als allerlaatste en jaren later - er werd met smart naar uitgezien - het

Persberichten voor het actuele nieuws. Winschoter Courant, 27 april 1961.

MOLEN RIENMEIJER VERDWIJNT

De molen „l'Espérance“, die jarenlang het Sint Vitusholt heeft „gesierd“ gaat verdwijnen. Dit bericht zal velen de verzuchting doen slaken: Wat jammer! Want hierdoor gaat een markant hoekje in Winschoten verdwijnen, vooral wanneer men het bekeek van de zijde van het sportterrein. Men zag dan achter de oude boerderij de molen tegen de achtergrond van het Maintebos, vooral in voorjaar en zomer een prachtig en idyllisch gezicht.

De molen verkeert echter al jaren in slechte staat van onderhoud, bovendien begon zij in 1943 te verzakken; voldoende geld voor restauratie was niet of moeilijk bijeen te brengen en is de molen voor het bedrijf van de fa. J. Rienmeijer en Zn. maar een „sta-in-de-weg“. Al deze factoren bij elkaar waren aanleiding tot het besluit de molen af te breken. Voor insiders komt het besluit niet onverwacht, want reeds op 14 augustus 1956 werd een sloopvergunning uitgereikt.

De molen van het type ronde bovenkruier met stelling werd in 1899 door Molenaar J. Wiertsema te Hoogezand gebouwd. De bouwkosten bedroegen ongeveer f 6.000.—.

Limburgs Molenboek (1991). In twintig jaar heb ik zoveel mogelijk alle, aan mij bekende, molenboeken zowel binnen- als buitenlandse aan u doorgegeven. Ik noteerde daarbij: auteur, titel, uitgever, prijs en een beknopte beschrijving. Bij elkaar zijn het er 660 stuks geworden. Een indrukwekkend aantal waarvan ook de grootste Openbare Bibliotheek slechts kan dromen. En wat is nu het belangrijkste uit deze lijst van publicaties? Wat had u niet mogen missen? Het wordt mij dikwijls gevraagd, maar ik kan u hier echt geen antwoord op geven. U zult dat zelf moeten bepalen. Het hangt er van af of u technisch, historisch of landschappelijk geïnteresseerd bent.

De één zal gecharmeerd zijn van het boekje 'Molens in Groningen in oude ansichten' van W.O. Bakker of de tientallen andere boekjes uit deze door de Europese Bibliotheek uitgegeven serie en de ander zweert bij S.J. van der Molen's 'Molens van het Noordererf', een boek uit 1979 waarin vooral de typisch noordelijke kenmerken van onze windmolens worden belicht. Een ieder zal echter wel blij verrast zijn geweest met de vele fotoboeken die over molens zijn verschenen, bijvoorbeeld het uit twee delen bestaande 'Water- en Windmolens in Nederland' van drs. P. Nijhof uit de jaren '80. Er is veel, héél veel geschreven over molens in deze eeuw. Vergeten wij even alle bovenbedoelde boeken dan krijgen we nog de duizenden artikelen, berichten, actualiteiten, enz., die ooit verschenen in kranten en tijdschriften (afb. vorige pagina). Een heel belangrijke bron molengegevens was altijd te vinden in het vakblad 'De Molenaar', een weekblad uit 1898 (!) voor molenaars en de graan- en veevoederhandel. Het nog bestaande blad heeft z'n molenberichtgeving in 1997 gestaakt maar het werd direct overgenomen door het maandblad 'Molenwereld'. Het eerste jaar zit er nu op voor dit

fraai verzorgde nieuwe tijdschrift en ik hoop van harte dat het levensvatbaar zal zijn. Meer abonnees lijken noodzakelijk. Het blad verdient het om te worden gesteund!

Aan de lijst literatuur over molens kunnen dan tenslotte nog worden toegevoegd al die tijdschriften en periodieken die worden uitgegeven door molenverenigingen in binnen- en buitenland, bijvoorbeeld:

Nederland: 'Molens', uitgave van de Ver. De Hollandsche Molen, had veel voorgangers; 'Gildebrief', onmisbaar contactblad voor vrijwillige molenaars

Groningen: 'De Nieuwe Zelfzwichter', net nieuw begonnen

Friesland: 'De Utskoat', al 24 jaar en onovertreffbaar

West-Friesland: 'Molenpost', simpel van opzet

Drenthe: 'Stellingnieuws', ook al weer vele jaren

Overijssel: 'Wiek en rad', ook watermolens komen aan de orde

Zeeland: 'De Windbrief', veel molens, vaak nieuws dus

Limburg: 'Molenbulletin', nog maar enkele nummers verschenen

Zaanstreek: 'De Windbrief', boeiend om z'n historie

België: 'Molenecho's', wetenschappelijk, uiterst verzorgd; 'Levende Molens', gevarieerd Vlaams molen-nieuws

Duitsland: 'Der Mühlstein', soms wat aan de saaie kant

Frankrijk: 'L'ARAM', mooi, maar je moet wel het Frans machtig zijn.

En zo zijn er meer, in Denemarken, Engeland en zelfs in de Verenigde Staten vindt men periodieken. Mogelijkheden om iets over molens te weten te komen zijn er dus genoeg, maar waar het ècht op aankomt is molens te behouden, niet alleen als statisch monument maar ook als maalvaardige machine uit een voorbije tijd. Eendrachtige samenwerking van particulier en overheid is hierbij noodzakelijk.

Het dikste molenboek uit de collectie van de heer Van der Horst is getiteld 'Møllebygninger in Danmark'. Het is een Deens boek uit 1993 dat maar liefst 820 pagina's telt. Het wordt op de voet gevolgd door het Nederlandse standaardwerk 'De Molens van Limburg' uit 1991 met 800 (!) pagina's.

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens

Jaarverslag 1998

Ledenbijeenkomsten

De voorjaarsvergadering is op woensdagavond 22 april in het Postiljonmotel in Haren gehouden. De heren Rubingh en De Vries zijn herkozen als bestuurslid. De heer Kosmeier was niet herkiesbaar. De vacature is tijdens de vergadering niet opgevuld. Van de heer Berends werd afscheid genomen als redactielid van 'De Nieuwe Zelfzwichter'. Hij heeft dit werk gedurende 17 jaren gedaan, voorwaar een hele prestatie. Berends blijft nog de ledenadministratie verzorgen.

De heer D.J. Tinga heeft na afloop van de vergadering een interessante dialezing gehouden over de sarrieshutten, waarvan nog enkele gave exemplaren en diverse verbouwde restanten in de provincie zijn.

Tijdens de najaarsvergadering op donderdagavond 26 november is aandacht besteed aan het 25-jarig bestaan van de vereniging. De vereniging heeft enkele activiteiten georganiseerd in het kader van dat jubileum. Er is een tentoonstelling in het waterschapshuis in Appingedam ingericht. De 400 basisscholen in de provincie ontvangen nog de hernieuwde jeugdmolenbrochure, een folder van de 83 molens in de provincie en een lijst van vrijwillige molenaars. Er werd medegedeeld dat de penningmeester mw. Westerdijk stopt

vanwege drukke werkzaamheden. Het is de bedoeling dat het penningmeesterschap wordt gecombineerd met de functie van ledenadministrateur. De leden worden opgeroepen de dagelijks bestuursleden te ontlasten. De heer H. Noot heeft een dia-presentatie gegeven van het molenbehoud gedurende de laatste 25 jaar. Vele molens zijn in deze periode gerestaureerd en vervolgens goed onderhouden. Enkele molens zijn echter niet gerestaureerd of in onderhoudsstaat achteruitgegaan. Het totale aantal molens is echter niet meer achteruitgegaan, maar het zal de komende jaren moeilijk worden om alle 83 molens in stand te houden. Enkele poldermolens zijn verplaatst. De standerdmolen in Bourtange en de paaltjasker bij Midwolda zijn toegevoegd aan het molenbestand.

Excursie

De jaarlijkse excursie is op zaterdag 19 september gehouden in Twente en het aangrenzende Duitse gebied. In het restaurant bij de watermolen van Bels te Vasse is koffie gedronken. Bij de watermolen te Singraven is gegeten in het restaurant. In Duitsland zijn de windmolens in Hildehaus, Veldhausen en Georgsdorf bezocht. Op de terugweg is koffie gebruikt bij molen *Nooitgedacht* in Veenoord. De excursieleiders zijn de heren Koster en Humbert geweest, die dit

intussen al weer vele jaren georganiseerd hebben.

Leden

Het aantal leden is licht gedaald. Per 31 december 1998 zijn er 735 leden, terwijl er eind 1997 765 leden waren ingeschreven. Er zal in 1999 actief moeten worden gewerkt om het ledenbestand weer te laten groeien.

Het molenarchief in Appingedam

Het molenarchief is in het waterschapshuis van waterschap Eemszijlvest, Westersingel 66, Appingedam gevestigd. Dit jaar zijn er drie vrijwilligers (de heren Van Giessen, Venema en Vos) vrijwel iedere dinsdag werkzaam geweest in het molenarchief van de provinciale molenorganisaties, te weten de stichting De Groninger Molen, het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen en onze vereniging. Een groot gedeelte van de tijd is besteed aan de inrichting van de tentoonstelling van molenfoto's in het waterschapshuis. Voorts zijn er weer vele gegevens in de computer ingevoerd van onder meer de verzameling foto's en negatieven. Het molenarchief is betrokken geweest bij het pelproject dat ook een gezamenlijk initiatief is van de drie provinciale molenorganisaties. Er is een plan voor uitbreiding van het molenarchief in de komende jaren opgesteld. Vooral de computer geeft capaciteitsproblemen. Het plan

is voor subsidiëring bij de provincie ingediend.

Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de Garrelsweerstermolenpolder. Hierover is in drie afleveringen gepubliceerd in 'De Nieuwe Zelfzwichter'.

Fototentoonstelling in Appingedam

In de gangen van het waterschapshuis van waterschap Eemszijlvest in Appingedam is een fototentoonstelling over molens ingericht. Naast vele bestaande en verdwenen molens is er in de tentoonstelling ook aandacht voor de 48 molenrestanten in de provincie, die allemaal in beeld gebracht zijn. Ditzelfde geldt voor de 5 Amerikaanse windmotoren die er nog geheel of gedeeltelijk zijn. Op 3 oktober is de fototentoonstelling geopend door Gedeputeerde mw. drs. M.L. de Meijer, in gezelschap van vele genodigden.

Uitleen van expositiemateriaal

Er wordt nog weinig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om fotolijsten van molens te lenen. Inmiddels is er een uitgebreide verzameling fotolijsten beschikbaar voor uitleen. De uitleenlijsten zijn erg geschikt voor het inrichten van tentoonstellingen tijdens open molen- dagen of molenopeningen.

Jaarplan

In het jaarplan zijn de voornemens van de vereniging opgenomen. De vereniging streeft er onder meer naar om verdwenen molentypen (o.a. spinnenkoppoldermolen, weidemolen en Amerikaanse windmotor) terug te brengen in het Groninger landschap. Het zijn vaak projecten waarbij veel geduld moet worden betracht.

Zo mogelijk worden de acties van de biotoopwachters ondersteund om de biotoop rond molens te verbeteren of zeker te stellen. Het zou

aan te bevelen zijn dat de gemeenten in hun bestemmingsplannen meer beschermingszones rond molens zouden aangeven. Een aantal gemeenten heeft hier gelukkig gehoor aan gegeven. In veel bestemmingsplannen ontbreken echter nog die zones, waardoor bouwplannen of aanplant van bomen de windtoetreding van molens ernstig kunnen belemmeren.

Molen(her)openingen

Het bestuur van de vereniging was aanwezig bij de volgende molen(her)openingen:

Korenmolen *De Lelie* te Eenrum op donderdag 30 april

Poldermolen *Krimstermolen* te Zuidwolde op 4 september

Poldermolen *De Eendracht* te Sebaldeburen op zaterdag 12 september (Monumentendag)

Korenmolen *De Ster* te Winsum op zaterdag 26 september

Het is een groot genoegen getuige te mogen zijn van de resultaten van de restauraties van de molens.

Amerikaanse windmotor

Aan de Amerikaanse windmotor is weinig gebeurd. De molen ligt inmiddels bij de gemeentewerkplaats te Midwolda waar nog ontbrekende onderdelen zullen worden vervaardigd. Het is de bedoeling de windmotor in 1999 te herplaatsen.

Molenmuseum in Ten Boer

In de molenromp van de Widde Meulen in Ten Boer is dit jaar helaas weinig voortgang gemaakt met het molenmuseum. De eigenaar, de stichting Groninger Molenvrienden, heeft weinig vrijwilligers kunnen vinden voor de werkzaamheden aan de muren en de vloeren om de romp tot molenmuseum om te vormen. Aan het eind van het jaar is een aantal dienstverleners aan het werk geweest om de muren te ontdoen van een loszittende stuc laag. Dit jaar is het plan voor de herbouw

van de molen en het realiseren van een molenmuseum herzien en met de provincie en de gemeente besproken.

'De Nieuwe Zelfzwichter'

De redactie van het gezamenlijk molenblad is er weer in geslaagd met behulp van vele auteurs vier aantrekkelijke kwartaalbladen uit te geven. Er zijn weer vele artikelen verschenen over de gilde-, verenigings- en stichtingsactiviteiten, evenals nieuws over onderhoud en restauraties van molens, de geschiedenis van diverse molens, een molenactiviteitenkalender en de beschrijving van vele in 1998 verschenen boeken. De redactie bestaat uit mevrouw Geertsema en de heren Van Driel, Hachmer, Van der Salm en Veenhoff.

Samenwerking met andere molenorganisaties

In 1998 zijn er enkele vergaderingen geweest met de stichting De Groninger Molen en het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen. Aan de orde zijn onder meer geweest de nummering van de molens, het (her)uitbrengen van de molenfolder, het molenmuseum in Ten Boer, het pelproject, (waarbij molen *Ceres* in Spijk gedeeltelijk is hersteld) en de overige plannen van de diverse organisaties. Het is een goede gewoonte de partners tijdig te informeren over hun plannen. Er wordt zoveel mogelijk gewerkt aan gezamenlijke activiteiten.

Werkgroep molenroutes

De werkgroep molenroutes heeft nog geen routes kunnen uitzetten. Er blijken veel routes te bestaan waarin diverse molens zijn opgenomen. Het is de vraag in hoeverre er behoefte bestaat aan aanvullende routes.

Molendagen

De Nationale Molendag is gehouden op zaterdag 9 mei. Bij diverse

HET MOLENARCHIEF

- **ADRES EN BEZOEKTIJDEN**

Het molenarchief is te bezoeken op:

dinsdag van 9.30 tot 16.00 uur,

in het waterschapshuis van het waterschap Eemszijlvest, Westersingel 66 te Appingedam.

- **TELEFONISCHE AFSPRAAK**

Als vrijwilligers trachtten wij elke dinsdag aanwezig te zijn. Uit ervaring blijkt dat dit een paar keer per jaar anders loopt. Om teleurstelling te voorkomen verzoeken wij U dan ook om telefonisch een afspraak te maken.

- **TELEFOONNUMMERS**

Het Molenarchief is op dinsdag te bereiken onder telefoonnummer 0596-654261, of anders via Henk Vos, tel. 0597-532944 of Lucas Venema, tel. 0598-451556.

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
een grote collectie
geboortecadeaus, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
papepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER **REPKO**

Herestraat 4
Groningen
tel. (050) 312 91 31

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*
Fa. DOORNBOS

A-Kerkhof 33 - 9712 BC Groningen
Telefoon : (050) 312 08 07

DE KAMERSPECIALIST

**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspanen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.

Eendrachtsskade N.Z. 25
9718 BB Groningen
☎ (050) 313 34 16
Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen
⌘ Villa's
⌘ Recreatiebungalows

⌘ **Molens**
⌘ Bungalows

Ook voor reparatie en onderhoud

tel./fax (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Café-restaurant 't Schathoes Menkemaborg

MENKEMAWEG 4 - 9981 CV UITHUIZEN - TELEFOON (0595) 43 18 58

NET EVEN BETER

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60

telefax (0597) 59 11 76

mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

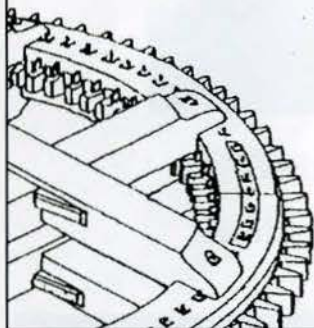
Openingstijden:

woe. t/m vrij. 14.00-17.00 uur

zat. 10.00-12.00 en 14.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot

Telefoon (0598) 39 49 53

Wij zijn net zo
thuis in
de buurt
als u

Rabobank

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaken voor: Volkorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoeders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
☎ (050) 535 02 15
Haren (Gr)

molens zijn er weer activiteiten ont-plooid. In onze provincie hebben er weer diverse molens gedraaid. Op zaterdag 13 en zondag 14 juni is er weer een Groninger molen-weekend georganiseerd. Het bezoek is iets tegengevallen door het slechte weer in dit weekend. Ook hebben er enkele vrijwilligers niet gedraaid,

terwijl die zich wel hadden opgegeven. De organisatie zal in 1999 wellicht op een iets andere manier geschieden.

Het bestuur

Zowel het bestuur als het dagelijks bestuur vergadert in de regel een keer per twee maanden. Het bestuur

bestond per 31 december 1998 uit de heren Kalk - voorzitter, De Vries - secretaris, mevrouw Westerdijk - penningmeester en de heren Korf, Koster, Rubingh, Vos en Wolthuis (leden).

Agenda

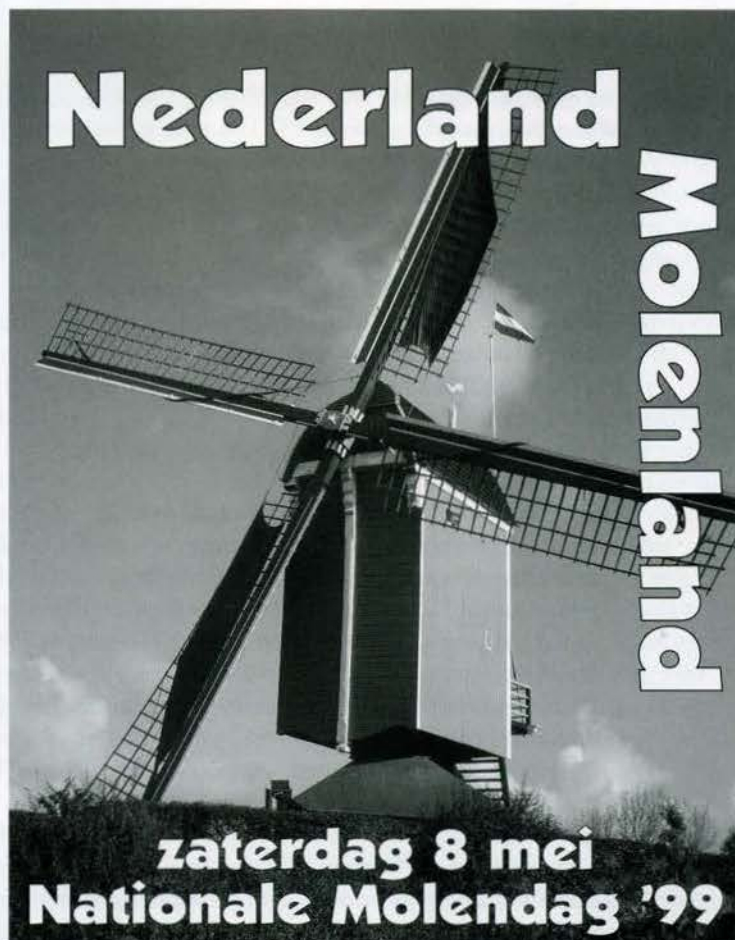
- Vanaf 27 maart beginnen de vaste molenzaterdagmiddagen bij molen *De Lelie* in Eenrum. De molen maakt ook deel uit van het feest 'Ainerom nait van Guster' waarmee Eenrum in 1999 het 2200-jarig bestaan viert van de wierde waarop een gedeelte van het dorp gebouwd is. *De Lelie* zal namelijk figureren in het historisch openluchtspel in kader van 'Ainerom nait van Guster'. Zie voor meer informatie de rubriek 'Molennieuws', onder het kopje 'Nieuws van buiten'.
- **Zaterdag 17 april**
 - Molenruilbeurs in de Bethelkerk aan de Burgemeester Norbruislaan 1 te Utrecht-Zuilen. Meer informatie te verkrijgen bij de heer J.L.J. Tersteeg in Ridderkerk, tel. 0180 411121
- **Zaterdag 17 april**
 - Actiedag in het Westerkwartier ten behoeve van het werven van vrijwilligers
- **Zondag 25 april**
 - Start van de internationale Dollardroute in Bunde
- **Woensdag 28 april**
 - Voorjaarsvergadering Vereniging Vrienden van de Groninger Molens in Café De Engelstede te Engelbert
- **Zaterdag 8 mei**
 - Nationale Molendag

Omdat men dit jaar de duizendste gediplomeerde vrijwillig molenaar verwacht, staat de Natio-

nale Molendag ditmaal in het teken van de molenaar.

Ter gelegenheid van de Nationale Molendag wordt, uiteraard op zaterdag 8 mei, vanaf 16.00 uur bij molen *De Goliath* een bijzonder schouwspel opgevoerd dat volgens het pers-

bericht bestaat uit 'een vreedzame veldslag (...) een schouwspel van paarden, soldaten, kanonnen, zee-rovers, zangers en hun bezoekers'. De uitvoering berust bij de Stichting Historie Kon. Ned. Veldartillerie en het Doekegat Piratenkoor van Uithuizermeeden.

Nieuwe voorzitter van de Stichting De Groninger Molen

Jacobus (Koos) Pieter Johannes Knol, is de nieuwe voorzitter van Stichting De Groninger Molen. Koos Knol werd geboren op 9 maart 1932 te Warffum, het dorp waar hij nog steeds woont. Hij begon zijn werkzaam leven als landbouwer maar om gezondheidsredenen moest hij hier in 1967 mee stoppen. Hij werd toen consulent voor de Stichting Noord-Groningen en twaalf jaar later districts-administrateur van Het Groene Kruis, district Noord-Groningen.

Naast zijn drukke werkzaamheden vond hij nog tijd voor het functioneren in tal van maatschappelijke groeperingen. Hij was van 1978 tot 1998, 20 jaar dus, raadslid voor de VVD en tevens fractievoorzitter, de eerste 12 jaar voor de gemeente Warffum en na de gemeentelijke herindeling nog 8 jaar voor de gemeente Eemsum.

Koos Knol werd in 1990 namens laatstgenoemde gemeente lid van het Algemeen Bestuur van de Stichting De Groninger Molen en een jaar later lid van het dagelijks bestuur van die stichting in de functie van vice-voorzitter.

Op dit moment bekleedt hij nog de volgende functies:

- voorzitter van de Stichting Historische Kring Noordelijk Hunsingo;
- voorzitter Evenementenhal Op Roakeldais;
- voorzitter VVV Waddenkust-Noord Groningen;
- secretaris/penningmeester Telefoonmuseum Godlinze;
- lid Algemeen Bestuur Museum 't Hoogeland;
- voorzitter Stichting Probus Het Hogeland, een instelling die door lezingen, excursies e.d. streeft naar een sfeer van onderlinge kameraadschap en gezelligheid;
- secretaris van de Stichting Compagnie tot instandhouding van bruine cafés en tapperijen in de provincie Groningen;

De heer J.P.J. Knol, de huidige voorzitter van de Stichting De Groninger Molen, Warffum, januari 1999. foto: Jelte Oosterhuis, Usquert

- lid van enkele gemeentelijke commissies;
- ambtenaar van de Burgerlijke Stand.

En sinds kort dus voorzitter van de Stichting De Groninger Molen met daaraan gekoppeld het bestuurslidmaatschap van de FMO, de Federatie Monumenten Organisaties. U ziet het lezers, een man met kennis van zaken en veel relaties in de bestuurlijke wereld. Wij hopen daar net als tijdens zijn vice-voorzitterschap dankbaar gebruik van te kunnen maken.

Hem vragend naar een slotwoord zegt hij: "ik onderstreep de woorden van mijn voorganger, Jaap Slim: 'we hebben meer kennis in huis dan geld', maar desondanks moeten we ons met elkaar blijven inspannen voor het behoud van onze Groninger molens."

Molen nieuws

(De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, uitgegeven in 1981)

Ceres (18), Spijk

De molen heeft een nieuwe buitenroede met fokken met uitneembare borden.

Bovenrijge (20), Ten Boer

Naast werkzaamheden voor klein onderhoud is de zelfzwichting van een van de roeden gedemonteerd en geconserveerd. De kleppen hebben in de werkplaats van de molenaar een schilderbeurt gekregen. De vrijwillige molenaar J.O. Oosterhoff werkt nu samen met een onlangs gediplomeerde molenaar, de heer Vermeulen te Garmerwolde.

De Lelie (32), Eenrum

Nu het luiwiel van De Lelie is vernieuwd en voorzien van nieuwe azijnhouten kammen, kunnen er weer zakken graan gehesen worden!

De Vier Winden (34), Pieterburen

De molen heeft een nieuwe staart; bovendien is de kruilier hersteld.

Goliath (122), Uithuizermeeden

Het onderhoud bestond het afgelopen jaar voornamelijk uit schilderwerk. De mulderswoning bij de Goliath heeft een geheel nieuw dak met rondom nieuwe goten.

De Onderneming (123), Vierhuizen

De Onderneming heeft nieuwe bruine zeilen van WK-doeck, kwaliteit 77.

Nieuws van buiten

Onder dit kopje, vallend onder de rubriek 'Molennieuws' nemen we vanaf nu ook nieuws op over activiteiten van, Groninger, molenaars die zich buiten de provincie afspeelen. Uiteraard houden we ons aanbevolen voor kopij.

Festiviteiten in Eenrum in en rond de molen van De Lelie

Het afgelopen jaar hebben tal van activiteiten plaatsgevonden in het kader van de vorig jaar geopende bakkerijexpositie in molen *De Lelie*. Daar gaat men ijverig mee door! Een en ander maakt dit jaar deel uit van het feest 'Ainerom nait van Guster' waarmee Eenrum het 2200-jarig bestaan viert van de wierde waarop een gedeelte van het dorp gebouwd is.

De vaste molenzaterdagmiddagen beginnen weer op 27 maart. Omdat het dan Palmvrijdag is, er broodhaantjes bakken met de Eenrumer kinderen. De molen speelt een rol in het historisch openluchtspel in kader van 'Ainerom nait van Guster'. Dit toneelstuk begint om 12:00, 14:00, 16:00 en 18:00 uur. Op de zaterdagen 22 en 29 mei wordt het toneelstuk herhaald; dan doet *De Lelie* ook weer mee. Op 11 en 12 juni is er een nostalgische kermis in Eenrum; *De Lelie* zal dan geopend zijn. Het weekend daarna staat in het teken van de grote reünie van oud-Eenrumers die uiteraard de gelegenheid krijgen de molen te bezoeken. Het zal vast een erg druk weekend worden op de molen.

In de zomermaanden zal *De Lelie* wel vaak open zijn voor toeristen, maar niet op vaste dagen. Dit hangt

De houtzaagmolen *Bovenrijge* te Ten Boer.
foto: J. Wijsma

af van groepen die een afspraak hebben gemaakt en van het weer. Tegen het eind van de schoolvakantie zal er voor de schoolkinderen weer een demonstratie koekjesbakken zijn. De kinderen kunnen dan ook het geleerde zelf in de praktijk brengen. Deze activiteit zal ook nog een keer plaatsvinden in de herfstvakantie. De data van deze koekhap-happenings staan nog niet vast.

Van april tot en met september zal *De Lelie* in ieder geval op de zaterdagmiddag open zijn. Dan zijn de zelfgebakken Lelie-koekjes te koop. Dit jaar zal het assortiment nog uitgebreid worden. Uiteraard is ook het zelfgemalen volkorenmeel en de eigen pannenkoekenmix te koop.

De vrijwillige molenaars van *De Lelie* zullen u graag verwelkomen op hun molen met zijn prachtige bakkerijexpositie.

Donateursactie Molenstichting Winsum

De officiële heringebruikstelling van molen *De Ster* in Winsum op zaterdag 26 september van het vorig jaar had een zeer feestelijk tintje en is aangegrepen om het startsein te geven tot een grote donateursactie. Molenaars, bestuur en andere vrijwilligers hebben zich blaren op de vingers geschreven om alle inwoners van de gemeente Winsum een geadresseerde envelop met een fraai vormgegeven brochure over de stichting en haar vijf molens te kunnen laten bezorgen. De brochure bevatte een aanmeldingskaart, waarop stond dat men reeds voor f 25,- donateur kon worden. Een gelijke actie was ook bij de oprichting van de Molenstichting in 1992 gehouden. Het resultaat was toen 250 donateurs. De actie van deze herfst leverde 130 donateurs op, waarmee de eindstand op 380 is gekomen. Alhoewel de hoop was het aantal te kunnen verdubbelen, wat dus helaas niet is gelukt, is dit resul-

taat beslist niet om ontevreden over te zijn. Bovendien druppelen er nog steeds aanmeldingen binnen, waaronder die van donateurs voor het leven ad f 250,-. Binnen de stichting wordt naar wegen gezocht om de donateurs goed te informeren over het reilen en zeilen van de molens, molenaars en bestuur, want een zekere verantwoording van wat met de donaties wordt gedaan mag op zijn minst door de donateur worden verwacht. De aanmeldingsbrochures voor nog meer donateurs liggen uiteraard op de molens, maar ook op de toonbank van een Winsumer elektrozaak! Een goed voorbeeld doet goed volgen.

Olie- en korenmolens Woldzigt, Roderwolde

De vrijwillige molenaar van de olie- en korenmolens *Woldzigt* te Roderwolde draait regelmatig met de molen. Tijdens het malen gebeurde het verschillende keren dat er kammen van het bovenwiel en de bonkelaar braken zonder een direct aanwijsbare oorzaak. In overleg met molenbouwer Doornbosch uit Adorp, besloot de Stichting 'Woldzigt' contact op te nemen met de heer G.J. van Reeuwijk van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Hij heeft de kammen bekeken en kwam tot de conclusie dat als daar verschillende houtsoorten voor zouden worden gebruikt, het probleem verholpen zou zijn. Het advies luidde dan ook voor de kammen van het bovenwiel steenbeuk te gebruiken en voor die van de bonkelaar bulletree. De gemeente Noordenveld gaf opdracht gegeven dit werk uit te voeren na een prijsopgave van de firma Doornbosch (f 13.850 plus BTW). Na deze vlotte financiële afhandeling werd de restauratie binnen vier weken voltooid. Molenaar Doornbos van *Woldzigt* is daarom bijzonder tevreden over de samenwerking tussen de gemeente Noordenveld en de firma Doornbosch. Het afbreken van de

Olie- en korenmolen *Woldzigt* te Roderwolde.

foto: collectie H.A. Hachmer

kammen behoort nu tot het verleden.

Molen Nenndorf, Aurich (Ostfriesland)

Molenmaker Dunning heeft twee nieuwe roeden met zeilhekken gestoken. Verder is de windpeluw vervangen en zijn de voeghouten aan de voorzijde voorzien van aangestane koppen.

Koren- en pelmolen *Windlust*, Burum (Friesland)

De molen in Burum wordt geheel gerestaureerd voor ruim f 300.000. Molenmaker Dunning is eind 1998 gestart en hij verwacht de restauratie te kunnen voltooien tegen het einde van de zomer 1999. Het restauratieplan omvat twee nieuwe koppels kunststenen; een koppel krijgt een compleet nieuwe kuip. Het nieuwe gevlucht wordt van het type Dekker met kleppenzelfzwichting, maar zonder remkleppen. De stelling wordt gerestaureerd en de kapzolder krijgt een nieuwe vloer. Verder wordt de korte spuit vervangen. Het spoorwiel wordt vernieuwd en de bonkelaar wordt voorzien van nieuwe kammen.

Houten steekwagens op molens

Afgelopen herfst ontvingen we van Martin van Doornik een artikeltje over houten steekwagens. Het wilde graag een houten steekwagen op zijn molen, en afgelopen jaar kwam die wens in vervulling. Tijdens zijn fietsvakanties had Martin in het voormalige Oost-Duitsland al diverse mooie steekwagens in molens zien staan. Sommige molens bezaten zelfs steekwagens op elke verdieping. In Nederland komt dit bijna niet meer voor.

Volgens Marten waren het vaak fraaie houten exemplaren met gebogen handgrepen en een smeedijzeren steekvoet. De dwarslatten, drie of vier in getal, die de beide poten met elkaar verbinden, zijn meestal recht, maar soms ook gebogen. In Oost-Duitsland durfde Martin nooit naar een exemplaar te vragen. Volgens Martin zou een molenaar, die zijn steekwagen afstaat aan een voor hem vreemde molenaar, hetzelfde zijn als een burgemeester die zijn ambtsketting afstaat. Maar op 22 mei 1998 wachtte Martin een verrassing. Toen hij thuis kwam van familiebezoek, zag hij een steekwagen voorin de tuin staan. Er was een briefje aan de bovenste lat bevestigd, afkomstig van Kurt Dreilich uit Werder/Havel, in de buurt van Potsdam bij Berlijn. Kurt trof de molen te Den Andel gesloten aan, maar omdat naam, adres en faxnummer op de molendeur stonden vermeld, wist hij de woning van Martin te vinden. Volgens aangehechte brief verklaarde Kurt zelf verzamelaar van oude gereedschappen te zijn. Wegens overcompleet wilde hij kennelijk tijdens

zijn vakantie in Nederland bij de eerste de beste molenaar een steekwagen weggeven! Aangezien niemand van Martins stille wens op de hoogte was en hij Kurt Dreilich niet eens kende, kwam de steekwagen als een geschenk uit de hemel vallen.

De steekwagen is ongeveer anderhalve meter hoog, met gebogen handgrepen van beuken- en dwarslatten van eikenhout. Het smeedijzeren voorwerk is als een U met rechte hoeken uitgevoerd en 2 cm.

De door Martin van Doornik gerestaureerde Oost-Duitse steekwagen, met een hoogte van anderhalve meter.

foto: M. van Doornik

dik. De wagen bezit een open steekvoet. Ter hoogte van de wielen zijn beschermplaten aangelast. Een fabrieksplaatje op de linkerpoot vermeldt: VEB Tiefbau Berlin, nummer 02.61.178. VEB staat voor Volkseigenes Betrieb, oftewel bedrijf onder toezicht van de voormalige communistische partij SED. De geschonken wagen was overigens niet in optimale staat.

De wagen werd door Martin van Doornik geheel gerestaureerd. Er werd onder andere gebruik gemaakt van eikenhout gezaagd uit een oude korte spruit. Op de tweede dwarslat bracht hij de naam Werder/Havel DDR aan en daaronder het jaartal 1961. De gerestaureerde steekwagen is nu te bezichtigen op de tweede verdieping van de molen te Den Andel.

Martin had overigens nog nooit houten steekwagens van Nederlandse makelij gezien en vroeg zich af of die er ook waren.

We kunnen dit positief beantwoorden. Diverse stelmakers maakten steekwagens voor boeren en molenars. Later werden de wagens vooral fabrieksmatig gemaakt. Een van de grotere leveranciers was molenmaker Ten Zijthoff uit Deventer. Afgebeeld zien we een pagina uit een in de jaren twintig gedrukte catalogus. Ten Zijthoff bezat een eigen smederij en stelmakerij. Het bedrijf bestond al in 1787. Aan het begin van deze eeuw ging men zich steeds meer toeleggen op ombouw van molens tot mechanische motormaaldereien.

Fig. 18
D. voor zware kisten, balen enz.
B. voor zakken.
C. voor zakken.
A. voor baaltjes.

Deel uit catalogus F. ten Zijthoff & Zn.
Collectie H.A. Hachmer

Het is inderdaad zo dat we tegenwoordig weinig oude steekwagens meer tegenkomen. Waarschijnlijk zijn ze na stilstand van de molens vaak bij het grof vuil terecht gekomen, of meegenomen door liefhebbers, die het materiaal thuis koesteren.

Verstild Verleden (28)

"Malen op de wind kost niets". Op zich nonsens, de wind kost weliswaar niets, maar wind omzetten in elektrische of mechanische energie kost wel degelijk iets. Molenaars konden er begin twintigste eeuw over mee praten. Zij moesten concurreren met steeds efficiënter werkende grote maalderijen. Het onderhoud aan de molen ging als een molensteen om hun nek hangen. Er werden allerlei manieren bedacht om op het onderhoud van een molen te besparen. Eén daarvan was aanpassing van de dakbedekking. Zo werd de korenmol te De Wilp met 'asfalt' papier bekleed. Deze bedekking was behoorlijk goedkoper dan een traditionele rieten, of de houten bekleding. Was de houten bekleding in slechte staat, dan kon men ook voor asfalt bekleding kiezen.

Op de waarschijnlijk in de jaren twintig genomen foto van de molen te De Wilp, is duidelijk te zien dat de hoogtijdagen voor molens in die tijd allang voorbij waren. De molen is reeds voorzien van een aanbouw met motorgemaal en het wiekenkruis is matig onderhouden. Molenaar Reidersma liet de molen uiteindelijk aan zijn lot over. De sterk verwaarloosde molen werd in november 1956 gesloopt en was toen slechts 37 jaar oud. Hij was namelijk in 1919 opgericht ter vervanging van een in 1918 afgebrande molen. Bij de herbouw in 1919 werd gebruik gemaakt van een tweedehandsje. Het achtkant van de molen van B. Mulder uit Eelde werd door K.B. Dijk herplaatst te De Wilp. Dit was overigens de tweede keer dat er bij molenbouw op deze plaats gebruik werd gemaakt van bouw materiaal afkomstig van een andere molen. De eerste, in 1901 gebouwde voorganger, was een uit Assen afkomstige zaagmolen. Deze molen stond vlak bij de oude kazerne van Assen.

"Zuinigheid met vlijt bouwt huizen als kastelen". Voor molenbouw gold dit zeker. Honderden molens beleefden in de loop der eeuwen in een andere plaats een tweede jeugd, maar dat malen met de wind niets kost, dat gaat niet op.

Molen de Wilp.

foto: collectie W.O. Bakker

Molen weer de trots van Bunde

VVV-voorzitter als 'Freizeitmüller'

De kleuren van de zes klossen aan de vangketting symboliseren de samenwerking op molengebied tussen Duitsland en Nederland. Drie ervan zijn geschilderd in de kleuren van de Duitse vlag en op de andere drie prijkt het Nederlandse rood, wit en blauw. Zo'n 25 jaar terug lag de situatie geheel anders, toen zag men zich bijna genoodzaakt de molen te verkopen. Aan Nederland...

Zoals reeds gememoreerd dreigde het in het begin van de jaren '70 verkeerd af te lopen met de molen. Dit tot groot ongenoegen van Hunken c.s. die een reddingsplan verzonnen. Door de toenmalige eigenaar, de heer Huisinga, werd in samenwerking met de 'Gemeinde' en de 'Landkreis' een fonds gecreëerd, waaruit de meest noodzakelijke restauraties konden worden betaald.

De inmiddels opgerichte VVV deed hieraan enthousiast mee door middel van een oud papieractie. Elke eerste zaterdag van de maand werd papier ingezameld. Dit hield men maar liefst 20 jaar

Het is aan drie inwoners van Bunde, een plaatsje op circa 5 kilometer van de Nederlandse grens bij Nieuweschan, te danken dat de molen voor Ostfriesland behouden is gebleven. Eén van hen is Dieter Hunken (45), voorzitter van de Verkehrs- und Verschönerungsverein Bunde (VVV) en bovendien gediplomeerd vrijwillig molenaar. Tijdens een bezoek aan de molen op een koude, mistige zaterdagochtend is Hunken graag bereid een rondleiding te geven en verslag te doen van de gebeurtenissen die tot de restauratie van de imponerende zelfkruier hebben geleid.

De ontvangst is allervriendelijkst. Zo'n 15 vrijwilligers, in leeftijd variërend van 6 tot 66 jaar, zijn duidelijk ingenomen met het bezoek uit Holland. Als iedereen weet wat er die ochtend van hem of haar verlangd wordt, begint Hunken, die in het dagelijks leven 'Betriebsrat' is, aan een indrukwekkend verhaal.

De molen werd gebouwd in 1875. Na een brand besluit men in 1911 tot herbouw en wordt de molen aanmerkelijk verhoogd. In plaats van twee komen er vier zolders. De diverse trappen bestaan uit 100 treden en de stelling bevindt zich op ongeveer 14 meter. Het gevlucht is 22,5 meter.

De molen van Bunde in de jaren zestig.
Bron onbekend

vol! Vol trots vertelt Hunken dat men op deze wijze DM 110.000,- heeft bijeengesprokkeld. Al dit geld wordt uiteraard aangewend voor reparaties en onderhoud aan de molen.

Helaas blijkt een en ander niet voldoende om de molen in de juiste conditie te houden en loopt het enthousiasme voor de zelfzwichter terug. Omdat Hunken veronderstelt dat een algemeen gebrek aan kennis van molens mede debet is aan de teruglopende geestdrift, besluit hij een opleiding tot vrijwillig molenaar te volgen. En twee jaar later mag Hunken zich 'Freizeitmüller' noemen. Dit succes geeft hem de moed voor een hernieuwde start. Met de molen, het bijbehorende erf en nabijgelegen loodsen gaat het echter steeds slechter. De eigenaar ziet zich om gezondheidsredenen gedwongen het terrein en de opstallen te koop aan te bieden. Hunken doet een verwoede poging om het geheel te verwerven, maar de koopprijs blijkt aanzienlijk hoger dan aanvankelijk wordt verondersteld.

Uiteindelijk wordt een supermarktexploitant eigenaar, die de loodsen voor zijn bedrijf gaat gebruiken en die, wat voor Hunken veel belangrijker is, de molen een warm hart toedraagt. De nieuwe eigenaar blijkt bereid de molen voor een periode van 20 jaar aan de gemeente te verpachten.

Dan ziet de VVV-voorzitter zijn kans schoon. Hij weet namelijk dat een openbare molen recht geeft op een subsidie van 60% en dat is 30% meer dan voor een particuliere eigenaar.

Kennis en ervaring

Vervolgens worden plannen gesmeed voor een grondige restauratie. Gelet op minder goede ervaringen met een Duitse molenbouwer, besluit men op zoek te gaan naar een bedrijf dat wel over voldoende kennis en ervaring beschikt.

En zo komt men in Nederland terecht. De firma Doornbosch uit Adorp valt de eer te beurt om een restauratieplan te maken. De totale kosten worden begroot op DM 400.000,-.

Mede dankzij eendrachtige samenwerking tussen de VVV - die inmiddels 160 leden telt - en de overheid lukt het Hunken c.s. een bedrag van DM 370.000,- te vergaren. De ontbrekende 30.000 haalt men door zelfwerkzaamheid uit de begroting van Doornbosch. Relatief simpele, doch arbeidsintensieve werkzaamheden gaat men zelf doen. Vandaar dat elke zaterdag ongeveer 15 vrijwilligers bezig zijn met allerlei werkzaamheden, zoals het schilderen van binnendeuren en het herplaatsen van de gezandstraalde ijzeren ramen.

Het insteken van een nieuwe roede.
foto: collectie D. Hunken

Inmiddels heeft Doornbosch zijn werkzaamheden nagenoeg voltooid, maar vindt de oplevering pas plaats als ook de vrijwilligers het werk hebben afgerond. Hunken beklemtoont dat het hier expliciet gaat om werkzaamheden die direct verband houden met de molen. Men heeft namelijk nog veel meer plannen.

De molen kent een aantal nevenvertrekken die alle een bepaalde bestemming zullen krijgen. Het 'Mühlencafé' is reeds als zodanig in gebruik, in de 'Tischlerei' (meubelmakerij) staan reeds een lintzaag en andere houtbewerkingsattributen en over de inrichting van de 'Schusterei' (schoenmakerij) wordt nog nagedacht.

Overigens zullen deze werktuigen niet door windkracht worden aangedreven. Dat blijft voorbehouden aan twee maalstoelen en een pelsteen.

De molen wordt formeel in gebruik genomen op zondag 25 april, tijdens de start van de internationale Dollardroute. Deze 180 kilometer lange fietstocht, waarin ook een boottocht Ditzum-Delfzijl is opgenomen, start dit jaar in Bunde. Hunken verwacht daarbij tezamen met het streekmuseum veel publiciteit te krijgen. Wellicht lukt het hem dan ook nog een paar vrijwillige molenaars te rekruteren. Twee gediplomeerde 'Freizeitmüller' (zoon Arno is inmiddels ook geslaagd) is erg weinig voor een molen, waarvan verwacht wordt dat hij bijna dagelijks draait.

'Graanarrangement'

Zoals de naam Verkehrs- und Verschönerungsverein (VVV) reeds doet vermoeden, is de aandacht in Bunde niet uitsluitend op de molen gericht. Ook een andere, bij het dorpsbeeld

van vroeger behorende aspecten, wordt ruime aandacht besteed.

Zo heeft het dorp al jaren een streekmuseum annex ambachtelijke bakkerij dat simpelweg 'Backhus' wordt genoemd.

Om toeristen een zo breed mogelijk programma te kunnen aanbieden heeft men al deze facetten verweven in een aantrekkelijk driedaags arrangement dat er als volgt uit ziet:

Na de ontvangst op vrijdagochtend in het museum is men getuige van een dorsdemonstratie. Die gebeurt zowel handmatig als machinaal. De authentieke dorsmachine wordt aangedreven door een heuse Lanz Bulldog.

Op zaterdag gaat men tezamen naar de molenaar het graan tot meel wordt vermalen. Het is de bedoeling dat de gasten hierbij de handen uit de mouwen steken. De dag wordt besloten met een theore-

tisch examen en de geslaagde aspirant-molenaars krijgen een officiële oorkonde.

Het graanweekeinde wordt op zondag besloten in het 'Backhus', waar van het meel regionale gerechten worden gebakken. Uiteraard worden de resultaten gezamenlijk genuttigd. Men kan de gasten immers niet met een lage maag naar huis sturen.

Vanzelfsprekend wordt in Bunde ook logies aangeboden. Overnachten kan men onder meer in het museum, waarin een paar comfortabele

'Ferienwohnungen' zijn ondergebracht. De echte sportievelingen slapen echter in de - gescheiden - slaapzalen. Uiteraard in het hooi. VVV-voorzitter Hunken heeft reeds in het hooi overnacht. Het slaapt voortreffelijk, weet hij, maar een slaapzak met 'Kapuze' (capuchon) is wel aanbevelenswaardig.

Molententoonstelling

Door de grote belangstelling en de vele reacties op de molententoonstelling in het waterschapshuis te Appingedam is in overleg met waterschap Eemsijlvest besloten deze tentoonstelling te prolongeren tot 1 september 1999. Hierdoor kunnen meerdere belangstellenden deze tentoonstelling bezoeken, ook tijdens de vakantieperiode.

Openingstijden: op werkdagen van 9.00 - 16.30 uur.

Bezoekadres: Waterschap Eemsijlvest,
Westersingel 66,
Appingedam.

HET MOLENWINKELTJE

Onderstaande artikelen zijn bij de Vereniging of Stichting op aanvraag verkrijgbaar (zie voor adressen de Colofon). De prijzen gelden afgehaald bij de fam. Dijk, Aduarderdiep 3, 9833 TG DEN HAM (Gn), tel. (050) 403 17 22.

Bij toezending worden verzend- en portokosten in rekening gebracht. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van de bestelde artikelen, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld. De letter-/cijfercode is de bestelcode.

MOLENANSICHTKAARTEN per stuk f 1,00

MA01 (kleur, serie 12 stuks) f 10,00

Den Andel	KoPel De Jonge Hendrik (7)
Finsterwolde	KoPel molen Ganzedijk (38)
Noordhorn	KoPel Fortuna (140)
Paterswoldsemeer	WATER De Helper (39)
Sebaldeburen	WATER De Eendracht (42)
Ten Boer	ZA+KO Bovenrijge (20)
Ter Haar	KoPel Standerdmolen (126)
Uithuizermeeden	WATER Goliath (122)
Veelerveen	KOREN Niemans molen (15)
Vriescheloo	KOREN De Korenbloem (16)
Zuidwolde	WATER Krimpstermolen (9)
Zuurdijk	KoPel De Zwaluw (66)

MA02 (kleur, serie 8 stuks) f 7,50

Garmerwolde	WATER Langelandster M. (21)
Noorddijk	WATER Noordermolen (85)
Noorderhoogebrug	KOREN Wilhelmina (87)
Onderdendam	WATER Zilvermeeuw (10)
Westerwijtwerd	WATER De Palen (77)
Zuidwolde	WATER Koningslaagte (13)
Zuidwolde	WATER Krimstermolen (9)
Zuidwolde	WATER 't Witte Lam (12)

MOLENFOTO'S (kleur, per serie 10 stuks) f 10,00

MF01

Garmerwolde	WATER Langelandster (21)
Garsthuizen	KoPel De Hoop (114)
Kolham	KOREN Enterprise (98)
Leegkerk	WATER De Jonge Held (57)
Slochteren	WATER Fraeylema (109)
Slochteren	WATER GrootePolder (111)
Slochteren	WATER De Ruiten (113)
Wedderbergen	WATER (127)
Wedderveer	ZAAGM Spinnepkop (128)
Westerwijtwerd	KoPel Zeldenrust (75)

MF02

Appingedam	WATER Olingermolen (6)
Vierverlaten	WATER Zuidwendinger (55)
Glimmen	WATER Witte Molen (49)
Klein Wetsinge	KoPel Eureka (1)
Midwolda	WATER Paaltjasker
Onderdendam	WATER Zilvermeeuw (10)
Overschild	KOREN Windlust (22)
Spijk	KoPel Ceres (18)
Westerwijtwerd	WATER De Palen (77)
Zuidwolde	WATER 't Witte Lam (12)

THEELEPELTJES

TH01

Molenaafbeelding in diverse typen op steel f 4,-.

TH02

Verzilverd, met ovale of ronde Delfts blauwe molenaafbeelding f 5,-.

STICKERS

ST01

Met embleem Vereniging Vrienden van de Groninger Molens f 1,-.

ST02

Met afbeelding van een Groninger Molen f 1,-.

MOLENBOUWTEKENINGEN (schaalmodellen)

BT01

Standerdmolen f 10,-.

BT02

Wipmolen f 10,-.

BT03

Stellingmolen f 12,50

BT04

Spinnemolentje f 5,-.

BP01

BORDUURPATRONEN (met diverse molenaafbeeldingen) f 10,-.

LB01

LESBRIEF over molens f 1,-.

MT01

MOLENTEGELTJES f 5,-.

BR01

BROCHURE Zelfzwichter 40 pagina's informatie in gekleurde omslag f 2,50

ZZxx

DE ZELFWICHTER (verschenen nummers) t/m nr.20 f 2,00, nr.21 – nr.84 f 2,50

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE
GRONINGER MOLENS

STICHTING DE GRONINGER MOLEN

VRIJWILLIGE
HET GILDE VAN MOLENAARS
Afd. Groningen

